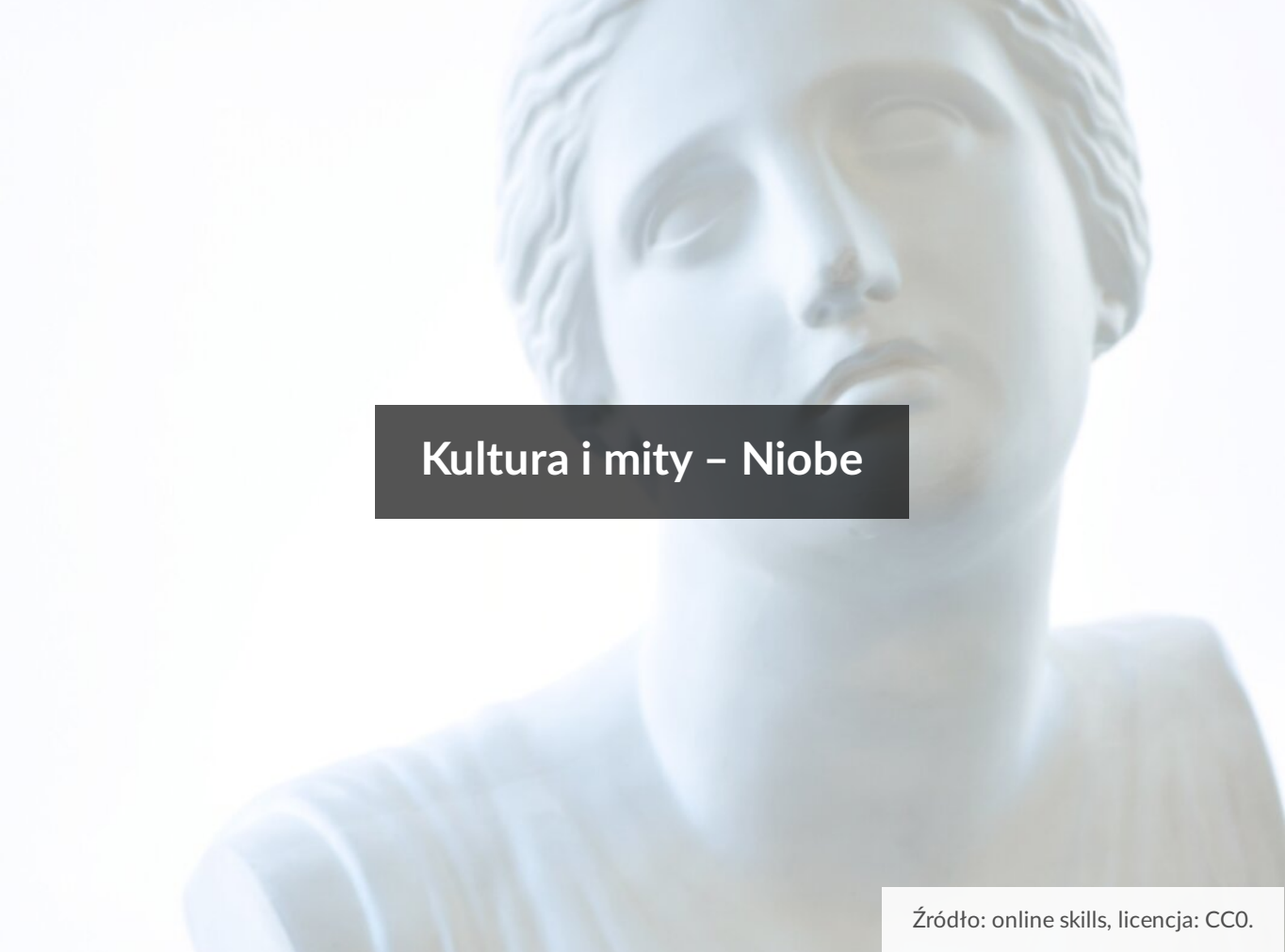

Kultura i mity – Niobe

- [Kultura i mity – Niobe](#)

Kultura i mity – Niobe

Źródło: online skills, licencja: CC0.

Ważne daty

1583 r. – odnalezienie w Rzymie posągów Niobidów, tworzących zespół 17 rzeźb, przedstawiających Niobe oraz jej dzieci

1958 r. – powstaje poemat *Niobe* Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, zainspirowany rzeźbą z pałacu w Nieborowie

Scenariusz dla nauczyciela

Źródło: online skills, licencja: CC0.

I. W zakresie kompetencji językowych. Uczeń:

8. dokonuje następujących transformacji gramatycznych w zakresie morfologii:

q) potrafi korzystać ze słownika łacińsko-polskiego przy sporządzaniu przekładu;

s) dokonuje poprawnego przekładu prozatorskiego tekstu łacińskiego z zakresu tekstów określonych w kanonie na język polski, w tłumaczeniu zachowując polską normę językową.

II. W zakresie kompetencji kulturowych. Uczeń:

1. posiada podstawową wiedzę o następujących kluczowych zjawiskach z zakresu mitologii greckiej:

b) mity o bogach olimpijskich i pozostałych bóstwach panteonu greckiego;

8. potrafi wskazać najważniejsze cechy charakterystyczne i poddać interpretacji uwzględniającej właściwy kontekst kulturowy następujące kluczowe zjawiska z zakresu mitologii greckiej:

b) mity o bogach olimpijskich i pozostałych bóstwach panteonu greckiego;

III. W zakresie kompetencji społecznych. Uczeń:

3. dostrzega znaczenie języka łacińskiego oraz kultury starożytnej Grecji i Rzymu dla kultury polskiej, europejskiej i światowej;

4. jest świadomy antycznych korzeni kultury polskiej, europejskiej i światowej;

5. dzięki poznaniu źródeł kultury polskiej, europejskiej i światowej staje się jej świadomym odbiorcą i uczestnikiem.

Nauczysz się

analizować mit o Niobe oraz jego obecności w sztuce i literaturze;

interpretować nawiązania mitologiczne;

określać inspirację, jakiej mit o Niobe dostarcza kulturze.

Niobe i jej miejsce w mitologii greckiej

Wprowadzenie

Grecka mitologia przynosi wiele motywów i obrazów, które okazały się żywą inspiracją dla europejskiej kultury, sztuki oraz literatury. Jedną z postaci, która wyjątkowo silnie oddziałuje na wyobraźnię twórców, jest Niobe, córka Tantala, żona Amfiona i matka 14 dzieci – 7 synów oraz 7 córek. Dramat losów Niobe jest nie tylko tragedią rodzica, który stracił ukochane dzieci, ale również historią ludzkiej pychy, która może zrujnować szczęście. Los Niobe stał się tematem sztuk najsłynniejszych greckich dramatopisarzy – [Ajschylosa](#) oraz [Sofoklesa](#). Napisał o niej Owidiusz w swoich słynnych *Przemianach*.

W epoce hellenistycznej (ok. IV-III r. p. n. e.) powstała grupa 17 rzeźb, przedstawiających śmierć Niobidów (dzieci Niobe). Centralną postacią tej grupy jest posąg Niobe z najmłodszą córką. Replika niemal wszystkich posągów tworzących zespół rzeźb, została odnaleziona

w 1583 roku w Rzymie, a obecnie znajduje się we Florencji w [Galerii Uffizi](#). Niobe oraz jej dzieci to bohaterowie licznych dzieł malarskich. W polskiej literaturze najobszerniejszym nawiązaniem do mitu o Niobe jest poemat *Niobe* z 1958 roku, napisany przez Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego. Dzieło Gałczyńskiego stało się z kolei inspiracją dla Kazimierza Serockiego, który skomponował 10 lat później na jego podstawie utwór wokalny-instrumentalny.

Niobe - nieszczęsna matka

1. Niobe miała powody, by uważać się za kobietę szczęśliwą i wyjątkowo dobrze potraktowaną przez los. Była córką Tantala, króla Lidii, ulubieńca bogów i bywalca uczt olimpijskich, żoną Amfiona, króla Teb, syna samego Zeusa, uważanego za twórcę muzyki i pięknie grającego na lirze podarowanej mu przez samego Apollina. Ponadto Niobe doczekała się liczego potomstwa – 7 córek i siedmiu synów, z których była bardzo dumna.

2. Królowa, szczęśliwa żona, dumna matka, bogata, szanowana – a jednak w kulturze Niobe stała się symbolem straty, bólu, skrajnej rozpacz, tragedii i nieszczęścia? Dlaczego się tak stało? Przyczyny szukać należy w greckim słowie „hybris”, oznaczającym nieposkromioną pychę oraz zuchwałość i arogancję, które wywołują gniew, a także zemstę bogów.

1. Pycha stała się przyczyną nieszczęścia tebańskiej królowej. Niobe poczuła się w swym dostatku i powodzeniu zbyt pewna, tak, że zgrzeszyła arogancją wobec bogów. Wydawało się jej, że stoi ponad kaprysami Fortuny, a posiada tak wiele, że nawet gdyby dużo straciła, i tak pozostanie bogata. Pewność siebie i arogancja sprawiły, że pewnego dnia Niobe powstrzymała kobiety, które, na wezwanie córki wróżbity Tejrezjasza, Manto, zebrały się, by złożyć ofiary bogini Latonie oraz jej dzieciom – Apollinowi oraz Artemidzie. Dumna królowa znieważyla boginię, stawiając się wyżej ponad nią, jako matka 14 dzieci. Zemsta bogini była straszna i kosztowała Niobe utratę ukochanego potomstwa.

Lazar Widmann, „Latona ze swoimi dziećmi Apollo i Diana”, 1742, Muzeum Sztuk Pięknych w Los Angeles, domena publiczna

1. Bogini Latona nie zamierzała słuchać spokojnie obelg pod swoim adresem. Jej dzieci – Apollo i Artemida – były potężnymi bóstwami, potomkami samego Zeusa. Latona urodziła

bliźnięta na wyspie Delos, chroniąc się tam w ukryciu przed wężem Pytonem, którego zesłała na nią zazdrosna Hera. Zazdrość zdradzonej żony uwieczniona jest między innymi na płótnie Franceschiniego, przedstawiającym narodziny bliźniąt. Dzieci, którym poskarżyła się znieważona bogini, postanowiły pomścić krzywdę matki.

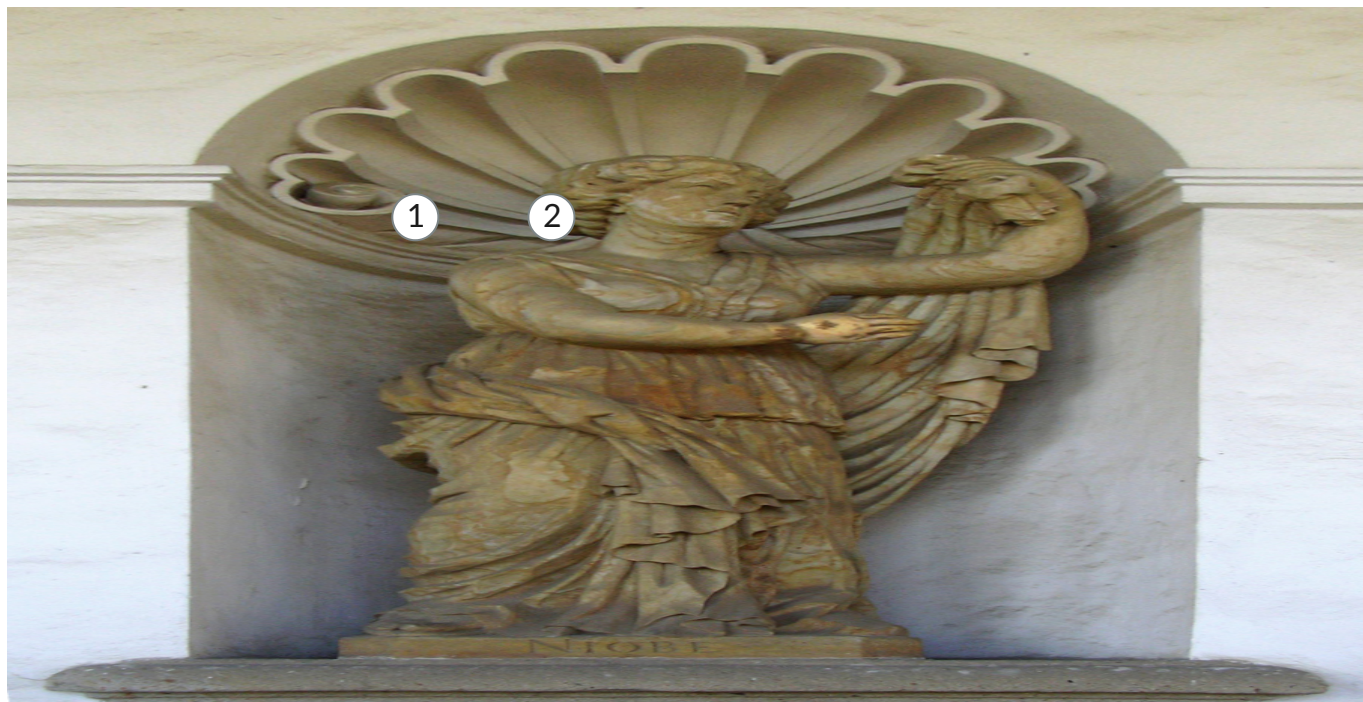
Marcantonio Franceschini, „Narodziny Apollina i Diany”, 1692-1709, pałac Liechtensteinu, Wiedeń, domena publiczna

1. Diana (Artemida) oraz Apollo przybyli ze swymi łukami i na oczach matki zastrzelili synów królowej. Rozpacz i ból królowej były straszne. Utrata synów doprowadziła do rozpacz i samobójstwa męża Niobe, Amfiona. Jednak, mimo ogromnej straty, królowa wciąż pozostała pyszna. Jak opisuje to Owidiusz w „Metamorfozach”, zwróciła się do Latony: „Syć się teraz mym bólem, okrutna Latono, syć się, karm moim smutkiem srogie serce twoje. Siedmioma pogrzebami dziś chlubić się muszę, ciesz się i triumfuj zwycięstwem nade mną. Zwycięstwem? Dlaczego? Jeszcze mi pozostało w nieszczęściu więcej niż ty masz, szczęśliwa. Nawet w żałobie jestem górą”. Zuchwałe słowa kosztowały Niobe śmierć również córek, również zastrzelonych z łuku.

2. Istnieje również wersja mitu, w której masakrę przeżyło dwoje dzieci Niobe: Chloris i Amyklas.

Abraham Bloemaert, „Śmierć dzieci Niobe”, 1591, Państwowe Muzeum Sztuki w Kopenhadze, Dania, domena publiczna

1. Dla poetów i artystów Niobe już na zawsze pozostanie rozpaczającą matką. O niej właśnie myślał Jak Kochanowski, gdy szalał z rozpacz po stracie córeczki. Wspomina ją w swych trenach: „Nie dziwuję Nijobie, że na martwe ciała Swoich namilszych dziątek patrząc, skamieniała”. (Tren IV)

2. „Nieszczęsna matko (...), Gdzie teraz twych siedm synów i dziewczek tak wiele? Gdzie pociecha? Gdzie radość i twoje wesele? Widzę czternaście mogił; a ty nieszczęśliwa I podobno tak długo nad wolą swą żywa Oblapiasz zimne groby, w których (ach niebogo!) Składłaś dziateczki swoje zagubione srogo. Takie więc kwiaty leżą kosą podsieczone Albo deszczem gwałtownym na ziemię złożone. W którą nadzieję żywiesz? Czego czekasz więcej? Czemu śmiercią żalości nie zbywasz co pręcej? A wasze prętkie strzały albo łuk co czyni Niepochybny, o Febe i mściwa bogini? Albo z gniewu (bo winna), albo więc z lutości Dokonajcie, prze Boga, jej biednej starości. Nowa pomsta, nowa kaźń hardą myśl potkała: Dziątek płacząc, Nijobe sama skamieniała I stoi na Sypilu marmór nieprzetrwany, Jednak i pod kamieniem żywią skryte rany. Jej bowiem łzy serdeczne skałę przenikają I przeźroczystym z góry strumieniem spadają, Skąd zwierz i ptastwo pije; a ta w wiecznym pędzie Tkwi w rogu skały wiatrom szalonym na wstręcie. Ten grób nie jest na martwym, ten martwy nie w grobie, Ale samże jest martwym, samże grobem sobie”. (Tren XV)

1. Z Niobe pod wpływem śmierci dzieci jakby uchodzi życie: staje się nieruchoma, odrętwiała, aż wreszcie – kamienieje, wciąż jednak płacze. Zeus, litując się nad zuchwałą królową, teraz tak ciężko doświadczoną, przenosi ją w ojczyście strony, do Lidii, gdzie zamienia ją w skałę na górze Sypilos. Owidiusz opisuje skałę, która, choć pozbawiona życia, wciąż płacze, stając się pomnikiem rozpaczliwej osieroconej matki.

Skała Niobe na górze Sipylos, szkolnictwo.pl, domena publiczna

Niobe w sztuce

Malarz Niobidów, „Grecka waza czerwonofigurowa z przedstawieniem Niobidów”, 460-450 r. p.n.e., Muzeum Luwr, Paryż, cvainline.org, CC BY 3.0

Prezentacja - *Głowa Niobe*

Źródło: online skills, licencja: CC0.

Metamorfozy Owidiusza - mit o Niobe

Metamorfozy, znane również jako *Przemiany*, to najslynniejsze dzieło rzymskiego poety Owidiusza, który powstał między 2 a 8 rokiem naszej ery. Poemat składa się z piętnastu ksiąg i przedstawia powstanie oraz historii świata w oparciu o wątki mitologii greckiej i rzymskiej. Poeta opisuje w nim 250 mitów – wszystkie historie łączy tytułowy motyw przemiany. Poemat powstał pod mecenatem Oktawiana Augusta, któremu zależało na stworzeniu oryginalnej, rzymskiej kosmogonii. Poniższy fragment to pełna pychy i zuchwałości przemowa Niobe, która powstrzymuje tebańskie kobiety przed czczeniem Latony i wynosi się ponad boginię z powodu swojego dostatku i większej ilości dzieci.

Polecenie 1

Przetłumacz poniższy tekst:

Metamorfozy, księga VI, 191-202.

Illa duorum facta parens: uteri pars haec est septima nostri.

Sum felix (quis enim neget hoc?) felixque manebo

(hoc quoque quis dubitet?): tutam me copia fecit.

Maior sum quam cui possit Fortuna nocere,

multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.

Excessere metum mea iam bona. Fingite demi

huic aliquid populo nato-rum posse meorum:

non tamen ad numerum redigar spoliata duorum, Latonae turbam, qua quantum di-stat ab orba? Ite—satis pro re sacri—laurumque capillis ponite!

Źródło: Owidiusz, *Metamorfozy*, Wrocław 1996

Tłumaczenie

Słowniczek łacińsko-polski do polecenia

- metus, us, m – trwoga, obawa

- excedere – 2 persona pluralis, indicativus perfecti activi, excedo, -ere, excessi, excessum, 3
- demo, -ere, dempsi, demptum, 3 – odebrać, odjąć
- populus, i, m – lud
- fingo, -ere, finxi, fictum, 3 – stwarzać, kształtować, przekształcać, przedstawiać, obmyślać, wymyślać
- redigo, -ere, redegī, redactum, 3 – doprowadzić do jakiegoś stanu, ograniczyć w liczbie
- spolio, -are, -avi, -atum, 1 – rabować, obrabować

Zadania

Ćwiczenie 1

Niobidzi to:

☐

Dzieci Niobe

☐

Zabójcy dzieci Niobe

☐

Bracia Niobe

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj nazwy własne odpowiednim definicjom:

Pyton	góra w Lidii, miejsce, w którym znajduje się „płacząca skała”
Tantal	wyspa, na której Latona urodziła bliźnięta
Delos	kraina w Azji Mniejszej
Sypilos	król Lidii, ojciec Niobe
Lidia	wąż wysłany przez Herę
Teby	miasto greckie, królestwo Amfiona

Ćwiczenie 4

Reakcjami, które pojawiają się u ludzi na skutek tragicznych przeżyć w micie o Niobe są:

- ☐ „skamienienie” z rozpacz
- ☐ zmiana koloru skóry na zielony
- ☐ popełnienie samobójstwa

Ćwiczenie 5

Inspiracji do napisania poematu *Niobe* dostarczyła K. I. Gałczyńskiemu:

- ☐ rzeźba zobaczona w muzeum
- ☐ lektura mitu w oryginale
- ☐ obraz zobaczony w galerii sztuki

Ćwiczenie 6

Kto strzela z łuków na poniższym obrazie?

- ☐ Diana oraz Amor
- ☐ Amfion oraz Niobe
- ☐ Apollo oraz Artemida

Ćwiczenie 7

Połącz w pary imiona mitologicznych bohaterów z określeniami, które najlepiej je opisują:

Chloris

rozżalona bogini

Hera

zazdrosna żona

Niobe

przerażona dziewczyna

Latona

zrozpaczona matka

Artemida

rozniewana córka

Słowniki

Słownik pojęć

Niobidzi

synowie i córki Niobe, 7 chłopców oraz 7 dziewcząt, które urodziły się z jej małżeństwa z królem Amfionem.

Chloris

jedna z Niobidów, córka Niobe oraz Amfiona, jedna z dwójki ocalałych z zemsty Apollona i Artemidy; patrząc na śmierć rodzeństwa, dziewczyna zzieleniała ze strachu, stąd jej imię, które po grecku oznacza „Zielona”.

Galeria Uffizi

jedno z najstarszych muzeów w Europie, florencka galeria sztuki; w XVI wieku przechowywane były tam dzieła sztuki kolekcjonowane przez Medicich; znajdujący się w galerii pokój Niobe doznał ogromnych uszkodzeń podczas eksplozji samochodu-pułapki w pobliżu muzeum w 1993 roku; wiele fresków zostało nieodwracalnie uszkodzonych.

Ajschylos

Ajschylos, Eschyl, gr. Aíschylos, ur. 525 p.n.e., Eleusis k. Aten, zm. 456 p.n.e., Gela na Sycylii, jeden z trzech wielkich tragediopisarzy greckich, uznany za twórcę tragedii klasycznej.

Sofokles

Sophoklês, ur. 496 p.n.e., Kolonos k. Aten, zm. 406 p.n.e., drugi z wielkiej trójcy tragików greckich.

Kazimierz Serocki

ur. 3 III 1922, Toruń, zm. 9 I 1981, Warszawa, kompozytor i pianista; czł. tzw. Grupy 49 (wraz z T. Bairdem i J. Krenzem); współinicjator festiwalu Warszawska Jesień; początkowo występował też jako pianista; twórczość Serockiego, inspirowana początkowo folklorem i stylem neoklas., od końca lat 50. nawiązywała do dodekafonii, punktualizmu, także do aleatoryzmu (A piacere na fortepian 1963).

Słownik łacińsko-polski

Galeria dzieł sztuki

Malarz Niobidów, „Grecka waza czerwonofigurowa z przedstawieniem Niobidów”, 460-450 r. p.n.e., Muzeum Luwr, Paryż, cvainline.org, CC BY 3.0

Bibliografia

R. Greaves, *Mity greckie*, Kraków 2009.

P. Grimal, *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*, Wrocław 2008.

J. Korpanty, *Mały słownik łacińsko-polski*, Warszawa 2012

Owidiusz, *Metamorfozy*, Wrocław 1996

J. Parandowski *Mitologia*, Londyn 1992

L. Winniczuk (red.), *Słownik kultury antycznej*, Warszawa 1986.

L. Winniczuk, *Ludzie, zwyczaje i obyczaje starożytnej Grecji i Rzymu*, Warszawa 2008.